

prædicandum; ratione scilicet illius quod habent à creatore, et non ratione peccatorum quæ apposerunt ipsi. Ac si apertius dixisset: Prædicat Evangelium omnis conditionis, sexus, status, nationis, etc., hominibus; non spectantes ad eorum peccata et merita, sed ad conditiones creatas in illis, sed ad opus Dei in illis.

VERS. 16. — QUI CREDIDERIT. Ecce fides necessaria. ET BAPTIZATUS FUERIT. Ecce sacramentum fidei necessarium. SALVUS ERIT. Ecce præmium æternæ salutis. QUI VERO NON CREDIDERIT CONDĒMNERITUR. Ne putares consequium non præceptum, et præmium acquiescentibus, non pœnam remittentibus adjungitur quod qui non creditur condēnabitur. Non dicitur *judicabitur* (quia qui non credit jam judicatus est), sed *damnabitur*, in æternam fibi damnationem.

VERS. 18. — ET DENĒ HABEBUNT. Suspecta apparet hæc clausula signorum, eò quòd secundum Evangelicam doctrinam signa hæc non sunt fidei, sed magnitudinis fidei, sed donorum fidei, ut patet et in pluribus locis Evangelii; textus autem iste significat signa hæc consequi fidem sufficientem ad salutem; nam eisdem præcisè utitur verbis dicendo: *Qui crediderit et baptizatus fuerit; et dicendo: signa autem eos qui crediderint hæc sequentur.* Hæc tamen apparentia non solidum habet fundamentum, quoniam Joannis 14, similis sententia habetur: *Qui credit in me, opera quæ ego facio ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado.* Intelligentur igitur promissa signa consequentia fidem quantum est ex parte virtutis fidei; sequentia quando et ubi opus fuerit. Cum cujus veritate promissionis stat quòd ex parte habentis fidem defectus accidat, seu impedimentum præsteat, ita quòd fides ipsa non deest signis, sed homo deest fidei ad efficaciam signorum.

LUCÆ BRUGENSIS VITA.

LUCAS BRUGENSIS (Franciscus), doctor Lovaniensis et ecclesiæ Andomaropolitane decanus, magnam sibi doctrinam meritò famam comparavit. Linguarum eruditum apprime gnarus fuit, ac præsertim Hebrææ, Græcæ, Syriacæ et Chaldaicæ; quas ab insignibus præceptoribus Ben. Ariâ Montano, Joanne Guillelmi Harlemio, Jesuitâ, aliisque (Regiorum) Bibliorum editioni præfectis, didicerat. Eidem quoque operi operam suam navavit. Exstant illius: *Notationes in Biblia sacra. Itinerarium Jesu Christi ex 4 Evangelis. Commentarius in Evangelia. Apologia pro Chaldaico Paraphrasi. Notæ ad varias lectiones in Evangelis*, etc. Diem suum obiit 19 februarii 1619. Theologiæ necnon et Bibliis, per quadraginta annos, indefessus studuerat. Commentaria in quatuor Jesu Christi Evangelia, à Francisco Lucæ theologo doctis-

VERS. 19. — ET DOMINUS QUIDĒM JESUS. Superfluit *Jesus*. POSTQUAM LOCUTUS EST EIS. Non dicit statim; non enim significatur quòd statim post hæc verba ascendit in cœlum, sed tantummodò quòd post hæc verba ascendit in cœlum, non explicando quanto tempore post. ASSUMPTUS EST, non alieno adminiculo, sed propriâ virtute. IN CŒLUM; et *SEDIT*, pro, *sedit*, à DEXTRIS DEI. Non significatur positio corporis, quoniam *Jesus* in cœlo stat, non *sedet*; stare enim est naturalis situs hominis perfectus; sedere autem imbecillitatis est. Et propterea sicut per dexteram Dei metaphoricè significantur optima quoque bona, ita per sessionem significatur quietè possidere, quietè regnare, et perinde dictum est, *sedit à dextris*, ac si dictum fuisset, et quietè possedit optima quoque bona Dei, possessurus in secundo adventu etiam reliqua miris bona; tunc enim accipiet possessionem istorum inferiorum.

VERS. 20. — UTRIQUE NON AFFIRMATIONE OMNIUM LOCORUM, sed negatione certorum locorum. Non enim tempore quo scripsit Marcus prædicatum fuit Evangelium in singulis locis mundi, cum postea multe gentes quibus prædicatum non fuerat inventæ sint, ita quòd nostrâ etiam ætate inveniuntur. Sed discipuli Jesu non arctaverunt prædicationes suas ad hæc vel illa loca; sed prout facultas affuit, extenderunt prædicationes suas ad omnes mundi partes. DOMINO COOPERANTE, internis inspirationibus trahendo auditores. SEQUENTIS SIGNIS, pro, *per subsequens signa*. Hæc enim tria, scilicet prædicatio apostolica, interna inspiratio divina, et miracula ad confirmationem Evangelii converterunt mundum ad fidem Jesu Christi. Cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

simo, singulari industriâ, summo labore, egregiâ eruditione, ac solido acriq; judicio concinnata, dignissima sunt, quæ in doctorum omnium manus deveniant, cum nihil contineant, quod non sinceram in Deum fidem pietatemque spiret, et quod non ad veram germanamque evangelicis textûs intelligentiam luminis plurimum allaturum sit et subsidij. Francisci Lucæ Commentaria corroboremus Commentariis Cornelii Jansenii, qui in sancta Jesu Christi Evangelii genuinum Scripturæ sacræ sensum exponit, et summam eruditionem, doctrinamque solidissimam, ex sanctorum Patrum scriptis potissimum depreptum opus in notarum loco juxta posuimus. Cornelii Jansenii vitam videre est in Cursu Scripturæ sacræ tomo septimo decimo.

IN EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM Commentaria.

EVANGELIUM. Vox est Græca, boni faustique nuntii significationem habens. Apud profanos auctores legitur pro præmio sumptum, latum adherenti nuntium dato, et pro sacrificio jucundis nuntiis decreto. Ceterum christiana Schola, pro ipso fausto lætoque nuntio utitur, atque eo *κατ' ἀποστολὴν*, quod magis consilij angelus Christus S. salvator humano generi attulit, vitæ salutisque æternæ, quo nullum lætius, nullum jucundius, nullum gratius nuntium esse possit. Dimanavit autem ad nos hæc vox ab Interpretibus septuaginta duobus, qui, ubi novi Testamenti prophetiæ texantur, gaudent evangelizandi voce uti (psalmi 95, versu secundo, Isaiæ 40, v. 9, cap. 52, v. 7, et alibi). Porro Hebræicè pro ea est vox *Bissar à Bazar* carne derivata: quæ significatum videri possit, felix hoc nuntium, quod propheta prædicabant ac promittebant, per Verbum Dei caro factum, præsens afferendum atque exhibendum. Hoc illud est Evangelium, quod dulcissimis epithetis, Matthæi 4, v. 23, *Evangelium regni*, Actorum 20, et 24, *Evangelium gratiæ Dei*, ad Romanos 10, v. 15, *Evangelium pacis*, prioris ad Timotheum primo, v. 11, *Evangelium gratiæ beati Dei*, agnominatur. Porro aliter sumitur, *Evangelium*, cum dicitur *Evangelium secundum Matthæum*, aut *sec. adum Lucam*, sive Matthæi aut Lucæ, nempe, non pro ipso fausto nuntio, sed pro Scripturâ narrante historiam Salvatoris faustum salutis nuntium adherentis. Hujusmodi quatuor sunt Evangelia: ceteroqui omnes Novi Testamenti libri unum sunt Evangelium, cujus veteris

Testamenti scripta sunt prædictiones prophetiæ.

EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM, id est, historia Evangelica, prout à Lucâ descripta est. Lucas natione Syrus, urindus Antiochiâ, Syria metropoli, quæ in Veteris Testamenti libris *Reblatha 4 Regum 25, v. 6, 21, et Emath magna Amos 6, v. 2*, appellatur; *Græci sermonis non ignarus*, quod ait Hieronymus in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, *medicus arte fuit*. Is inter multos alios Antiochenos lucrificatus Christo; illic enim discipuli, cum in maximum numerum excrevisset, primùm nominati fuisse Christiani, ut legitur Act. 11, v. 26; discipulus Pauli Apostoli evasit, et comês magna ex parte peregrinationis ejus. Evangelium hoc scripsit Græcis Græcè, anno circiter 45 à Domini ascensione, dum ageret unâ cum Paulo in Achaia et Beotia partibus, quod prælatioem in Evangelium Matthæi notat Hieronymus; consilio haud dubium et hortatu Pauli; occasione autem pseudoapostolorum illorum, quorum meminist Paulus in epistolis suis, præsertim posteriore ad Corinthios, qui in illis Græciæ regionibus, multas de Christo fabulas, genealogias, et questiones stultas (Tit. 1, v. 10, 11, 14, et c. 5, v. 9), à se confictas, disseminaverant, non verbo solum, verum etiam scripto quod ipsa Lucæ præfatio dat intelligendum. Ipse igitur Lucas, assecutus omnia à principio diligenter, ab iis qui ipsi viderant et ministri fuerant sermonis, verissimum hoc et divinissimum Evangelium edidit, Paulo approbante.

CAPUT PRIMUM.

1. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum;
2. Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis;
3. Visum est et mihi assecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile,
4. Ut cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem.
5. Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, sacerdos

CHAPITRE PREMIER.

1. Plusieurs ayant entrepris d'écrire l'histoire des choses qui ont été accomplies parmi nous,
2. Suivant le rapport que nous en ont fait ceux qui, dès le commencement, les ont vues de leurs propres yeux, et qui ont été les ministres de la parole;
3. J'ai cru, très-excellent Théophile, qu'après avoir été exactement informé de toutes ces choses depuis leur commencement, je devais aussi vous en représenter par écrit toute la suite,
4. Afin que vous reconnoissiez la vérité de ce qui vous a été annoncé.
5. Au temps d'Hérode, roi de Judée, il y avait un

quidam nomine Zacharias, de vice Abiâ ; et uxor illius de filiabus Aaron, et nomen ejus Elizabeth.

6. Erant autem justo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.

7. Et non erat illis filius, eo quod esset Elizabeth sterilis, etambo processissent in diebus suis.

8. Factum est autem cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis sue ante Deum,

9. Secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini.

10. Et omnis multitudo populi erat orans foris horâ incensi.

11. Apparuit autem illi angelus Domini, stans à dextris altaris incensi.

12. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum.

13. Ait autem ad illum Angelus : Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua et uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem :

14. Vous en serez dans la joie et dans le ravissement ; et plusieurs se rejoindront de sa naissance ;

15. Car il sera grand devant le Seigneur ; et il sera rempli du Saint-Esprit dès le sein de sa mère.

16. Il convertira plusieurs des enfants d'Israël au Seigneur leur Dieu.

17. Et il marchera devant lui, dans l'esprit et dans la vertu d'Elie, pour réunir les cœurs des pères avec leurs enfants, et rappeler les incrédules à la prudence des justes, et pour préparer au Seigneur un peuple parfait.

18. Et Zacharie dit à l'ange : Par quoi reconnaîtrai-je ceci ? car je suis vieux, et ma femme est avancée en âge.

19. L'ange lui répondit : Je suis Gabriel, qui me tiens devant Dieu, et j'ai été envoyé pour vous parler, et pour vous annoncer cette heureuse nouvelle.

20. Et voici que vous allez devenir muet ; et vous ne pourrez plus parler, jusqu'au jour où ceci arrivera, parce que vous n'avez point cru à mes paroles, qui s'accompliront en leur temps.

21. Cependant le peuple attendait Zacharie, et il s'étonnait de ce qu'il demeurait si longtemps dans le temple.

22. Mais étant sorti, il ne pouvait leur parler, et ils connurent qu'il avait eu quelque vision dans le temple, car il ne s'expliquait que par signes ; et il demeura muet.

23. Quand les jours de son ministère furent accomplis, il s'en alla en sa maison.

24. Quelque temps après, Elizabeth sa femme conçut, et elle se tenait cachée durant les cinq mois, disant :

25. C'est ainsi que le Seigneur en a usé avec moi, quand il m'a regardé pour me tirer de l'opprobre où j'étais devant les hommes.

26. Or, comme elle était dans son sixième mois, l'ange Gabriel fut envoyé de Dieu en une ville de Galilée appelée Nazareth.

27. A une vierge qui était fiancée à un homme de la maison de David, nommé Joseph ; et cette vierge s'appelait Marie.

28. L'ange étant entré où elle était, lui dit : Je vous salue, ô pleine de grâce, le Seigneur est avec vous : vous êtes bénie entre les femmes.

prêtre nommé Zacharie, de la famille d'Abia ; et sa femme était aussi de la race d'Aaron, et s'appelait Elizabeth.

6. Ils étaient tous deux justes devant Dieu, marchant dans tous les commandements et les ordonnances du Seigneur d'une manière irréprochable.

7. Ils n'avaient point d'enfants, parce qu'Elizabeth était stérile, et qu'ils étaient déjà tous deux avancés en âge.

8. Or Zacharie faisant sa fonction de prêtre devant Dieu dans le rang de sa famille,

9. Il arriva par le sort, selon ce qui s'observait entre les prêtres, que ce fut à lui d'entrer dans le temple du Seigneur pour y offrir les parfums.

10. Cependant toute la multitude du peuple était dehors, faisant sa prière à l'heure où l'on offrait les parfums.

11. Et un ange du Seigneur lui apparut, se tenant debout à droite de l'autel des parfums.

12. Zacharie le voyant, en fut troublé, et la frayeur le saisit.

13. Mais l'ange lui dit : Ne craignez point, Zacharie, parce que votre prière a été exaucée, et Elizabeth votre femme vous enfantera un fils, et vous lui donnerez le nom de Jean.

14. Vous en serez dans la joie et dans le ravissement ; et plusieurs se rejoindront de sa naissance ;

15. Car il sera grand devant le Seigneur ; et il boira point de vin, ni rien de ce qui peut enivrer, et il sera rempli du Saint-Esprit dès le sein de sa mère.

16. Il convertira plusieurs des enfants d'Israël au Seigneur leur Dieu.

17. Et il marchera devant lui, dans l'esprit et dans la vertu d'Elie, pour réunir les cœurs des pères avec leurs enfants, et rappeler les incrédules à la prudence des justes, et pour préparer au Seigneur un peuple parfait.

18. Et Zacharie dit à l'ange : Par quoi reconnaîtrai-je ceci ? car je suis vieux, et ma femme est avancée en âge.

19. L'ange lui répondit : Je suis Gabriel, qui me tiens devant Dieu, et j'ai été envoyé pour vous parler, et pour vous annoncer cette heureuse nouvelle.

20. Et voici que vous allez devenir muet ; et vous ne pourrez plus parler, jusqu'au jour où ceci arrivera, parce que vous n'avez point cru à mes paroles, qui s'accompliront en leur temps.

21. Cependant le peuple attendait Zacharie, et il s'étonnait de ce qu'il demeurait si longtemps dans le temple.

22. Mais étant sorti, il ne pouvait leur parler, et ils connurent qu'il avait eu quelque vision dans le temple, car il ne s'expliquait que par signes ; et il demeura muet.

23. Quand les jours de son ministère furent accomplis, il s'en alla en sa maison.

24. Quelque temps après, Elizabeth sa femme conçut, et elle se tenait cachée durant les cinq mois, disant :

25. C'est ainsi que le Seigneur en a usé avec moi, quand il m'a regardé pour me tirer de l'opprobre où j'étais devant les hommes.

26. Or, comme elle était dans son sixième mois, l'ange Gabriel fut envoyé de Dieu en une ville de Galilée appelée Nazareth.

27. A une vierge qui était fiancée à un homme de la maison de David, nommé Joseph ; et cette vierge s'appelait Marie.

28. L'ange étant entré où elle était, lui dit : Je vous salue, ô pleine de grâce, le Seigneur est avec vous : vous êtes bénie entre les femmes.

29. Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista salutatio.

30. Et ait angelus ei : Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum :

31. Ecce concipies in utero, et paries Filium, et vocabis nomen ejus Jesum.

32. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum,

33. Et regni ejus non erit finis.

34. Dixit autem Maria ad angelum : Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco ?

35. Et respondens angelus, dixit ei : Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Idèquæ et quod nasceetur ex te sanetum, vocabitur Filius Dei.

36. Et ecce Elizabeth cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua : et hic mensis sextus est illi quæ vocatur sterilis :

37. Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

38. Dixit autem Maria : Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tum. Et discessit ab illâ angelus.

39. Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda :

40. Et intravit in domum Zacharie, et salutavit Elisabeth.

41. Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus, et repleta est spiritu sancto Elisabeth :

42. Et exclamavit voce magna, et dixit : Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.

43. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me ?

44. Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

45. Et beata quæ credidisti, quoniam perficeretur ea quæ dicta sunt tibi à Domino.

46. Et ait Maria : Magnificat anima mea Dominum,

47. Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo,

48. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ : ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes :

49. Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanetum nomen ejus.

50. Et misericordia ejus à progenie in progenies, timentibus eum.

51. Fecit potentiam in brachio suo ; dispersit superbos mente cordis sui.

52. Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

53. Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.

54. Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordie suæ :

55. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in secula.

56. Mansit autem Maria cum illâ quasi mensibus tribus, et reversa est in domum suam.

29. Mais elle l'ayant entendu, fut troublée de ses paroles, et elle pensait quelle pouvait être cette salutatio.

30. Et l'ange lui dit : Ne craignez point, Marie, car vous avez trouvé grâce devant Dieu :

31. Voilà que vous concevrez en votre sein, et vous enfanterez un Fils à qui vous donnerez le nom de Jésus.

32. Il sera grand, et il sera appelé le Fils du Très-Haut, et le Seigneur Dieu lui donnera le trône de David son père. Il régnera éternellement sur la maison de Jacob,

33. Et son règne n'aura point de fin.

34. Alors Marie dit à l'ange : Comment cela se fera-t-il, car je ne connais point d'homme ?

35. L'ange répondant lui dit : Le Saint-Esprit surviendra en vous, et la vertu du Très-Haut vous couvrira de son ombre. C'est pourquoi le saint qui naîtra de vous sera appelé le Fils de Dieu.

36. Et voilà que votre cousine Elizabeth a elle-même conçu un fils en sa vieillesse ; et c'est ici le sixième mois de la grossesse de celle qu'on appelle stérile.

37. Parce qu'il n'y a rien d'impossible à Dieu.

38. Alors Marie lui dit : Voici la servante du Seigneur ; qu'il me soit fait selon votre parole. Et l'ange s'éloigna de chez elle.

39. Or, en ces jours-là, Marie partit, et s'en alla en diligence au pays des montagnes, en la ville de Juda ;

40. Et étant entrée dans la maison de Zacharie, elle salua Elisabeth.

41. Dès qu'Elisabeth entendit la voix de Marie qui la saluait, son enfant tressaillit dans son sein ; et Elisabeth fut remplie du Saint-Esprit ;

42. Et s'écriant à haute voix, elle dit : Vous êtes bénie entre les femmes, et le fruit de vos entrailles est béni.

43. Et d'où me vient ce bonheur, que la mère de mon Seigneur vienne vers moi ?

44. Car votre voix n'a pas plus tôt frappé mon oreille lorsque vous m'avez saluée, que mon enfant a tressailli de joie dans mon sein.

45. Que vous êtes heureuse d'avoir cru, parce que les choses qui vous ont été dites de la part du Seigneur s'accompliront !

46. Alors Marie prononça ces paroles : Mon âme glorifie le Seigneur,

47. Et mon esprit est ravi de joie en Dieu mon Sauveur,

48. Parce qu'il a jeté les yeux sur la bassesse de sa servante, car voilà que désormais je serai appelée bienheureuse dans la succession de tous les siècles,

49. Parce que celui qui est Tout-Puissant a fait en moi de grandes choses, et son nom est saint,

50. Et sa miséricorde s'étend d'âge en âge sur ceux qui le craignent.

51. Il a déployé la force de son bras ; il a dissipé ceux qui s'élevaient d'orgueil dans les pensées de leur cœur.

52. Il a renversé les grands de leurs trônes, et il a élevé les petits.

53. Il a rempli de biens ceux qui étaient affamés, et il a renvoyé vides ceux qui étaient riches.

54. Il a pris en sa protection Israël son serviteur, se ressouvant de sa miséricorde,

55. Selon qu'il avait promis à nos pères, à Abraham et à sa postérité, pour toujours.

56. Marie demeura avec Elisabeth environ trois mois ; et elle s'en retourna ensuite en sa maison.

57. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, et peperit filium.

58. Et audierunt vicini et cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei.

59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere eum, et vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

60. Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam sed vocabitur Joannes.

61. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

62. Innucebat autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63. Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi.

64. Apertum est autem illico os ejus, et lingua ejus loquebatur benedicens Deum.

65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum: et super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc.

66. Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim magis Domini erat cum illo.

67. Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto: et prophetavit, dicens:

68. Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, et fecit redemptionem plebi suæ.

69. Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui:

70. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum ejus:

71. Salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium qui oderunt nos:

72. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, et memorari testamenti sui sancti:

73. Jujurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis:

74. Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi,

75. In sanctitate et justitiâ coram ipso, omnibus diebus nostris.

76. Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis: præbis enim ante faciem Domini parare vias ejus.

77. Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum:

78. Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto.

79. Illuminare his qui in tenebris et in umbrâ mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

80. Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu: et erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel.

57. Ses voisins et ses parents ayant appris que le Seigneur avait fait éclater sa miséricorde sur elle, l'en félicitaient.

59. Et, étant venus le huitième jour pour circoncire l'enfant, ils le nommaient Zacharie, du nom de son père.

60. Mais la mère prenant la parole, dit: Non, mais il sera nommé Jean.

61. Ils lui répondirent: Il n'y a personne dans votre famille qui porte ce nom.

62. Et ils demandèrent par signes au père de l'enfant comment il voulait qu'on le nommât.

63. Et ayant demandé des tablettes, il écrivit dessus: Jean est son nom. Et tous en furent étonnés.

64. Aussitôt sa bouche s'ouvrit, sa langue se délia, et il parlait, en bénissant Dieu.

65. Et tous leurs voisins furent remplis de crainte; et le bruit de ces merveilles se répandit dans tout le pays des montagnes de Judée.

66. Et tous ceux qui les entendaient, les conservèrent dans leur cœur, disant: Quel pensez-vous que sera cet enfant? Car la main du Seigneur était avec lui.

67. Et Zacharie son père fut rempli du Saint-Esprit, et prophétisa, en disant:

68. Béni soit le Seigneur Dieu d'Israël, de ce qu'il a visité et racheté son peuple;

69. De ce qu'il nous a suscité un puissant Sauveur, en la maison de David son serviteur;

70. Selon qu'il avait promis par la bouche de ses saints prophètes, qui ont été dans les siècles passés,

71. De nous délivrer de nos ennemis, et des mains de tous ceux qui nous haïssent,

72. Pour exercer sa miséricorde envers nos pères, et se souvenir de son alliance sainte,

73. De ce serment par lequel il a juré à Abraham notre père, de nous accorder cette grâce,

74. Qu'étant délivrés des mains de nos ennemis, nous le servirions sans crainte,

75. Dans la sainteté et la justice, marchant en sa présence tous les jours de notre vie.

76. Et vous, petit enfant, vous serez appelé le prophète du Très-Haut, car vous marcherez devant le Seigneur, pour lui préparer ses voies;

77. Pour enseigner à son peuple la science du salut, pour la rémission de ses péchés.

78. Par les entrailles de la miséricorde de notre Dieu, par lesquelles ce Soleil levant est venu d'en haut nous visiter.

79. Pour éclairer ceux qui sont assis dans les ténèbres et dans l'ombre de la mort, et pour diriger nos pieds dans le chemin de la paix.

80. Cependant l'enfant croissait, et se fortifiait en esprit; et il demeurait dans le désert, jusqu'à un jour où il devait paraître devant le peuple d'Israël.

COMMENTARIA.

VERS. 1. — QUONIAM QUIDEM, quandoquidem; non tam causa quam occasio significatur. *Ceteri Evangelii*

VERS. 1. — QUONIAM QUIDEM MULTI CONATI SUNT. TAXARI hic pseudoapostolos et pseudoscriptores Evan-

gelii, ait Titus Bostrorum episcopus, ab ipsis statim rebus initium faciunt: Lucas vero breve præmittit exordium.

geliorum, sententia ferè veterum est. Hos Eppih., heresi 51., putat fuisse Cerinthum et Merinthum;

MULTI. Loquitur Lucas de iis qui ante se scripserant historiam Evangelicam; non tamen intelligit Mattheum et Marcum (quos haud dubium est prius Lucâ scripsisse, quamvis novus Beza reclamet), quia Mattheus quidem, non ut tradiderant qui viderant, sed ut ipsemet viderat, scripserat, idque Hebraeis Hebraicè; Marcus verò longè positus Romæ, Latinis Latinè scripserat; ut multorum opinio est; neutrius verò adhuc exstant in Græciâ exemplaria, præsertim Græcè translata. Illos igitur, ut adhuc ignotos Græcis, apud quos ipse versabatur, præterit; eos verò intelligit, qui his in partibus Græcè jam scripserant, nempe pseudoapostolos, hoc est, eos à quibus scripta Evangelia, neutiquam probata Christi Ecclesiæ fuerunt. Ferunt hujusmodi multa Evangelia, quæ Veteres memorant; secundum Thomam, Matthiam, duodecim; secundum Hebræos, Nazaræos, Ægyptios; secundum Nicodemum, Basilidem, Apellem, Cerinthum, Merinthum. Sed ut Basilides, Appelles, Cerinthus, et Merinthus, Lucâ posteriores fuerunt; ita quædam aliorum ante Lucam Evangelium scripta fuerint, manet incertum; certum verò nonnulla scripta fuisse, et quidem plura uno, de quorum autoribus Lucas hic loquitur, ut est concors veterum sententia. Licet conjectere illa fuisse quæ Apostolorum nomina falsò præ se ferebant, Thomæ, Matthiæ, duodecim, quod diximus; ita ut hanc etiam ob causam, auctores illorum, pseudoapostoli sint dicti Paulo.

CONATI SUNT, ἐπιχειροῦσα, in manus sumpserunt, quod Latine, metaphorâ à pedibus sumptâ, dicitur aggressi sunt; nec male interpres, conati sunt. Syrus, voluerunt. Non dicit Evangelista quòd temerè aggressi sint, aut conati, quòd non prestiterint (nec ea est vis verborum, quæ in laude non minùs quam in vitio ponuntur); rectè tamen id intelligunt Patres et Græci et Latini, ex circumstantiis. ORDINARE, ordine digerere. Syrus, scribere. NARRATIONEM, historiam. QUÆ, earum quæ in nobis Christianis, inter se

Origenes Basilidem, Beda etiam Appellem; sed hi omnes fuerunt ætate posteriores, quam Lucas; ut patet ex Euseb., lib. 4. Hist., c. 7. et aliis ejus locis. Credibile est respecti ad auctores Evangeliorum illorum quæ dicebantur Thomæ, Matthiæ, duodecim, secundum Ægyptios, etc. Nam quòd Maldonatus putat significari Mattheum et Marcum, omni vetere auctoritate caret, neque isti videntur multi posse dici. Unde August. lib. 4. de Consensu, c. 8, illis verbis, conati sunt, significari putat eos non potuisse suscipi onus implere, cui et Græci, Origenes, Euseb. et Epiphanius, assentiuntur. ORDINARE NARRATIONEM, QUÆ IN NOBIS COMPLETE SUNT, REREM, ad est, historiam texere earum rerum, quæ in nobis certò creditæ firmiterque receptæ sunt. Nam quamvis Latinum verbum significare possit res non à Christo Domino perfectas et gestas, Græcum tamen et Syriacum magis indicant plenam fidem et persuasionem nobis esse factam, quod et Origen., Homil. 1. in Luc. et Ambr. hic magis probant.

VERS. 2. — SICUT TRADIDERUNT NOBIS, vivâ voce predicando publicè, et privatim narrando, QUI AB INITIO, non solum prædicationis, sed etiam nativitatis, et conceptionis, tam ipsis Christi, quam præcursoris

apud nos Christianos COMPLETE SUNT, certò creditæ firmiterque receptæ sunt, τὴν ἀρχὴν ἀρχαίων, quæ prorsus certificate seu, ut ita dicam, certiorate sunt, quarum plena fides facta est, quæ plenissimè certissimèque sunt fidei. Nam *ut verbo Latinus sermo non explicat*, quòd annotat Interpres Origenis homiliâ primâ in Lucam. Ἐπιχειροῦσάων ad personam relatum, est ita certiorum de re aliquâ fieri, ut nulla restet dubitatio; ad rem relatum, significat ita certis testimoniis esse comprobatam, ut de eâ ambigi non possit, nec ullis amplius probationibus sit opus. Ad personam referunt Rom. 4. v. 21, ἀπεροσφραδίσ, quod Interpres vertit plenissimè sciens, id est, certissimè persuasus et credens; hic τὴν ἀρχὴν ἀρχαίων ad res relatum, transfert complete sunt, quòd interpretari oportet ut diximus, certò creditæ firmiterque receptæ sunt, quæ plenè scimus, sumusque persuasi. Hanc interpretationem indicat Ambrosius, dum ait in hunc locum scribens: *Fundatus in petrâ, et qui omnem fideli sumperit plenitudinem, firmiterque constantia, rectè dicit, que in nobis complete sunt rerum.* Interpres Latinus ex Syro vertit, in quibus non contenti acquiescimus: Syriaca enim radix paginæ, contentum reddere et persuadere significat; hinc verbale nomen petaso, certitudinem declarat, et persuasionem certam, cui omnino acquiescit mens fidelis.

REARUM. Quæ sint illa res, certissima inter Christianos fidei, non exprimit Lucas; tametsi hoc libri sui sit argumentum, quòd Theophilus et quivis alius Christianus faciliò intellecturus esset, esse mysteria redemptionis humanæ à Jesu Christo peractæ, capita factorum et dictorum Jesu Christi. Hæc cum docti essent Christiani omnes, conati sunt multi, contextis historicis, distinctè particulatimque narrare.

VERS. 2. — SICUT TRADIDERUNT. Versiculum hunc quidam ad sequentem referunt, sed meliùs alii junctum præcedenti, relatum, vel ad ordinare narrationem, vel ad complete sunt, vel potius ad utrumque,

ejus, sub quibus proinde et B. Virgo, et B. Josephi in primis continentur, quia quantumdam rerum sibi testes fuerunt, itemque mulieres, et alii discipuli. Zacharias, Anna, pastores. Unde August., lib. 3. de Consensu, c. 1, quæ in Christi nativitate, infantia, pueritiâ divinitus gesta sunt, et digna memoriâ, discipuli Domini sive ab ipso Domino, sive à parentibus ejus, sive à quibuslibet aliis requirere et cognoscere poterunt. Ipsi viderunt, supple, sermonem; cum Græcè legitur spectatores. ET MINISTRI FUERUNT SERMONIS, id est, qui testes oculati fuerunt, itemque prædicatores sermonis seu Evangelii, cujus prædicationem ministerium appellari solet; quantum sermo hic non malè Hebraicè phrasi pro rebus ipsis accipi possit, sicut infra c. 2. v. 15. Porro referunt hic versus non ad sequentem, ut quidam valuerunt, sed ad prædicationem; ita ut significaverit, multos pollicitos fuisse ex professo historiam rerum texere, sicut eas tradiderant spectatores earum, et ministri, etsi non fuerint assenti. Hinc verò patet manifestè, traditionem Evangelii ipsa scriptiõne ejus fuisse priorem: imò certissimam fuisse, plenissimèque creditam, antequam scriberetur.

VERS. 5. — VISUM EST MIHI, aliorum quidem exem-

ita ut prius quidem significetur quas res illi conati fuerint describere, eas nimirum quas tradiderant apostoli; deinde verò insinuetur quare res illæ Christianis complete, id est, persuasissimæ certissimæque sint, quia nimirum ab iis qui viderant et ministri fuerant sermonis traditæ. *Sicut tradiderunt.* Multi conati sunt texere historiam rerum fidei nostræ, sicut tradite sunt ab apostolis, etc. Nam quantum non ita narrasset eas, ut apostoli tradiderant: hoc tamen polliciti et professi fuerant, scribi à se historiam Evangelicam, prout eam ab apostolis aliisque qui viderant accepterant.

TRADIDERUNT, vivâ voce, partim prædicando, partim catechizando. Nota traditionem Evangelii, Scripturâ Evangelii priorem esse, Evangelistâ doctore; et res evangelicæ, antequam scripto committerentur, non minoris certitudinis fuisse quàm post. Unde sequitur, non idèò fuisse scripto traditas, ut fidem mererent certiore, sed ut certitudo earum voce acceptâ, in scripto recognosceretur, quemadmodum mox ait Evangelista, v. 4, Ecclesiæ (hoc est, Ecclesiæ præpositi, ministri sermonis, ut hic loquitur Lucas; pastores et doctores, ut loquitur Paulus Ephes. 4, v. 11) servat Evangelium verbumque Dei inviolatum, quod in Scripturâ sacrâ agnoscitur.

NOMES, Lucas omnesque ejus æquales Christiani, didicerant Evangelium ab apostolis et discipulis qui Jesu Christo inter mortales agenti adhaeserant.

AB INITIO, scilicet, ostensionis Christi ad Israel, Luc. 1, v. 80: *Incipientis à baptisate Joannis usque in diem quâ assumptus est, Act. 1, v. 22.*

ISI VIDERUNT, Græcè vox una legitur, eaque nomen, ἰσθηται, spectatores, subauditio ex sequentibus verbo, fuerunt. Significanter autem interpretis reddidit ipsi viderunt, tanquam suis oculis, quos testes oculatos vocamus. Viderunt autem res illas completas, sive plenissimè creditas; seu spectatores fuerunt illarum rerum, quomodo Titus Bostrenus explicat; quantum situs Græcarum vocum potius exigit, ut unus genitivus sermonis qui sequitur, æqualiter regatur à duobus nominativis spectatores et ministri; Latineque ad verbum viderunt, ex eo quod sequitur, subaudiatur sermonem. Quod si ita est, cum genitivus ille sermonis seu verbi, verisimillimâ interpretatione accipitur pro verbo Dei sive doctrinâ evangelicâ; scilicet enim frequenter Lucas in Actis, vocabulo verbum absolute positio, utitur pro verbo Dei, sive Evangelii, *xxx: ἑσθιν, Act. 10, v. 44, et 11, v. 19 et 17, v. 11, et 18, v. 5, etc.*; intelligendum eosdem diversis modis diversique temporibus fuisse, et spectatores

plæ, sed alio spiritu, nempe ut benè scribam, quod illi malè; illis enim visum est spiritum humano, mihi Spiritu sancto inspirante. Quo sensu et apostoli dixerunt: *Visum est Spiritui sancto et nobis, quia Spiritus sanctus, ut id quod bonum est nobis quoque bonum videri possit, operatur, inquit Ambr. ASSECTO OMNIA A PRINCIPIO DILIGENTER, id est, omnibus rebus, alè petito principio, pervestigatis et percognitis. Nemo enim tam alè historiam evangelicam exorsus est, quam Lucas, ab ipsâ scilicet præcursoris conce-*

verbi et ministros verbi. Spectatores quidem, quò ad fuissent Christo docenti, prædicanti, et ea omnia agenti, quæ verbum Dei sive doctrina evangelica annuntiat mortalibus, et ad fidem pertinent christianam; eaque omnia suis et oculis et auribus hausissent: sub visu enim ceteri sensus comprehenduntur: quo modo præfatur gloriaturque Joannes Apostolus, 1 Epist. 1, v. 1, 5: *Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contractaverunt de verbo vitæ; quod, inquam, vidimus et audivimus, annuntiamus vobis.* Ministri verò sermonis sive verbi fuerunt, quia divinitus eis data fuit cura ministrandi prædicandique verbum Dei; idque etiam ab initio, quia à Christo ipso in terris agente, ad ministrandum ac promulgandum Dei verbum, sive evangelicam doctrinam, instituti, nominati, destinati et emissi sunt. In hunc sensum Titus, ministros verbi dici posse docet, quia doctrinæ quam Salvator proeminaverat, subservierunt. Quò facit, quòd Paulus Lucæ præceptor, consuevit prædicatores Evangelii vocare ministros Evangelii, Eph. 3, v. 7; Col. 1, v. 25; 1 Thess. 5, v. 2; ut ipse Lucas predicationem Evangelii appellat ministerium verbi, Act. 6, v. 4, quantum his locis vox δῆλωτος potius legatur quàm ὁρατός, sed parva aut nulla est inter utramque differentia. Fuerunt igitur spectatores verbi, qui non fuerant ministri verbi, ut mulieres complures, et inter alias Deipara Virgo: sed utroque munere clari fuerunt apostoli duodecim et septuaginta duo discipuli, quibus annuerandi sunt alii nonnulli, quos, mox ut Spiritum sanctum accepterant, apostoli ad officium Evangelii prædicandi ordinaverunt, sumptos ex numero eorum qui cum apostolis congregati fuerant in omni tempore, quò intraverat et exierat inter eos Dominus Jesus, Act. 1, v. 21. Hujusmodi si non fuit, proximè accessit Paulus; cui Act. 26, v. 16, dicitur à Domino Jesu: *Ad hoc apparui tibi, ut constituam te ministrum et testem eorum quæ vidisti et eorum quibus apparebo tibi.* Ab his igitur, qui et spectatores fuerant ab initio, et deinde etiam ordinati ministri sermonis, dicit Lucas, res evangelicæ, antequam scripto committerentur, traditas fuisse, cum sibi, tum ceteris suæ ætatis Christianis; duplicem insinuans illarum rerum certitudinem, minimèque vulgarem traditionem, quòd traditæ essent ab iis qui, et suis eas oculis fuerant contemplati, et ad promulgandum divinitus ordinati, ut merito dixerit, sibi ceterisque Christianis ingentiam esse earum πληροφορίαν, id est, plenam perfectamque fidem.

VENUS. 3. — VISUM EST. Spiritu sancto inspirante.

stium. His autem verbis commendandam diligentiam suam, oblique aliorum taxat negligentiam in pervestigandis rebus, et consequenter fidem eorum in en grandis. EX ORDINE TIBI SCRIBERE, id est, congruo servato ordine, non semper minutarum rerum et verborum, sed historię rerumque capitalium, ut scilicet conceptio Joannis conceptionem Christi præcedat, hæc nativitate, nativitas circumcissionem, ista purificationem, hæc educationem, educatio baptismum, iste prædicationem, hæc mortem, etc. Non

«Non quasi à se sibi visum, ait Beda, sed Spiritu sancto instigante, sibi quoque visum significat, juxta quod in Epistolâ suâ dicunt apostoli: *Visum est Spiritui sancto et nobis, Act. 15, vers. 28.* Non enim voluntate humanâ, habet Ambrosius, visum est, sed sibi placuit ei qui in me, inquit, loquitur Christus; qui ut id quod bonum est, nobis quoque bonum videri possit, operatur.

ET MIHI, etiam mihi; visum est illis, visum est etiam mihi, illorum scilicet exemplo, quantum alio spiritu mihi quàm illis. Auctores boni provocantur frequenter exemplo reproborum ad scribendum, ut scilicet benè scribant, quod illi malè scriperint. Multi viri catholici, exemplo Calvinii, excitati sunt ad scribendum de SS. Eucharistiâ, ut corrigent scribendo, quòd ille scribendo pervertere conatus fuerat.

ASSECTO, consecuto. Significat quidem vox Græca assectari, sed intelligit Lucas se ita esse assectatum, se ita investigasse et quasvis, ut etiam fuerit consecutus, id est, perdidicert et intellexerit: ceteroqui enim non omnia æsequimur quæ assectantur. *Assectatio, hoc loco, inquit Euthymius, pro cognitione sumenda est. Assecto autem, utpote qui investigaverim ex iis qui viderant et ministri fuerant sermonis; ex iis etiam qui viderant tantum, è quorum numero fuit habundum B. Maria Mater Christi; denique undecumque fieri potuit.*

OMNIA, quidam transferunt masculino genere, omnes, est enim anceps verbum Græcum: et ad spectatores ac ministros, quorum mentio præcedit, referunt, quasi dicat Lucas quòd illos omnes fuerit assectatus ut rem totam perfectè intelligeret: quibus favens Syrus vertit: *Propterea quòd sollicitè proximam fuerim illis omnibus.* Sed præferenda est translatio neutrius generis, omnia; omnia autem dicit, quæ scilicet ad res illas fide in nobis completas, pertinent, non solum capita illarum, quorum cognitio singularis Christianorum sufficit, sed particulatim omnia, ut decet historicum; nec tamen absolutè omnia, sed pleraque omnia, saltem nullo eorum præterito quæ scitu necessaria videbantur et opportunè occurrerant.

A PRINCIPIO, usque ad finem; sursum, alè, id est, à primis principiis ipsaque origine, à summo ad imum usque. Hoc declarat, quando historiam suam orditur, à Joannis Baptistæ conceptione, quæ quasi primus radius apparuit surgentis auroræ: quàm alè

addit autem, omnia; tamen si assectus esset omnia quæ elegit ex omnibus ea quæ judicavit apta, et sufficere officio dispensationis suæ, inquit August., lib. 4 de Consensu Evang., c. 8, qui propterea notat lib. 3, c. 5, Evangelistas multa novisse, quæ non scriperunt; ut ita diversa in Evangelio singularum gratia retuleret, et propriis quibusdam singuli libri mysteriorum, gestorumque miraculis eminerent, inquit Ambrosius. ORTUUM THEOPHILÆ. Multi veteres, Amb. Epiphani., heresi 51, et Origen., Hom. 4 in Luc., putant Theophilum nomen commune esse, prout significat eum qui diligit Deum, vel, ut alii, qui diligit à Deo; sed epithetum adjunctum, et versus primus, cap. 1 Actorum satis indicant fuisse peculiarem hominem, quis autem fuerit, non constat. Nam quam-

nulus alius historiam evangelicam est auspicatus.

DILIGENTER, penitus et ad intima usque, exquisitè nimirum perfectèque diligentia ac scrutinio adhibito. Et hoc adverbium, præcedenti verbo jungendum est, non sequenti. Commendat studium diligentiamque suam, quam in querendis, vestigandis, explorandisque iis rebus adhibuerit, de quibus scribere staturat, seque sic assectatum omnia quæ scripturus sit, ut quamvis multa scripturus sit, nihil tamen quod non penitus cognitum habeat atque perspectum. Ille igitur parte assecto omnia à principio diligenter, occurrit objectioni quæ fieri possit, quare, postquam multi alii conati essent scribere, visum sit etiam ipsi conari, distinguitque se ab aliis illis, quòd ipse ab ipso rerum exordio intimè investigaverit et assectus sit omnia, subinde illos non adhibuisse quam debuerant diligentiam in investigando, nec fidem in scribendo, ac proinde pleraque non assectos, aut certè non intimè et medullitè, fabulis illi nugasque complures dederant, et veris falsa frequenter admiscuerat: nunc commenta sua, nunc populari duntaxat rumore cognita, pro certis et comperitis prodiderant. Non arguit illos discretis verbis hujus vitii, sive fraudis aut negligentię, nec acriter in eos invehitur; fortè quòd nondum publicè ab Ecclesiâ damnati essent, sed diligentiam rerumque certitudinem sibi vindicans, modèstè illis abrogat fidem.

EX ORDINE, coherenter ad verbum, id est, distinctè et distributè, servato ordine congruo, non semper temporis et rerum gestarum quodam singula quoque, sed tamen quoad capita totumque historiae complexum. Exorsus enim à conceptione Joannis et Jesu, pergit ad eorumdem nativitatem, deinde ad functiones singularum, Joannis primùm, postea Jesu, tandem ad passionem Jesu et resurrectionem.

SCRIBERE, inquit Augustinus, «unde faceret sermonem, quò judicavit apta et congrua sufficere officio dispensationis suæ;» lib. 4 de Cons. Evang., cap. 8: «Assecto omnia,» habet Ambrosius, «visum est scribere, non omnia, sed ex omnibus. Non enim scripsit omnia, sed assectus est omnia, quia quæ fecit, inquit, Jesus, si scribantur omnia, nec ipsum capere mundum arbitror.» Hæc Ambrosius.

OPTIME, præstantissime, non enim à nobis, sed à robore aut excellentiâ, dicuntur nomina Græcum

vis quibusdam videatur ille fuisse, qui apud Nicæphorum, l. 3, c. 25, ponitur sextus Antiochenus episcopus ætate tamen videtur posterior. Quisquis fuerit, in dignitate fuit constitutus et illustris; ut probat honorificus ille titulus, Optime; quo et Paulus appellat Felicum ac Festum, Judææ præsidem, quibus visum titulum peculiarem ex eo patet, quòd et Claudius Lizetes scribat Felici optimo presidi. Tam honorificus autem erat, ut Dio in Trajano testetur, nullum ei gratius fuisse, quam cognomen Optimi; unde Optimatibus dicitur. Tali ergo viri inscriptus Lucas Evangelium suum, et librum Actorum, ut illud nomen ejus insignitum à multis legeretur, minusque haberet invidie et periculi et plus gratiæ; idemque propter rationem, quam ipse Lucas dat.

et Syriacum. Itaque veritas, fortissime, strenuissime, sed simpliciter excellentissime, aut certe optime, si ad optimas significationem respicias. Epitheton consuetum attribui, ab hoc evangelista, viris principibus magnæque auctoritatis, præsidibus Judææ Festo et Felici, Act. 23, v. 26, et 24, v. 3, et 26, v. 25.

THEOPHILE. Theophilum interpretis amicum Dei vel amantem Dei; sed hic esse nomen proprium, vel epitheton additum declarat. Quis autem fuerit iste Theophilus et Cujas, incertum est; hoc tantum liquet, fuisse primum virum, aut etiam principem, christianam fide nobilem, beati Lucæ non tam discipulum quam familiarem, utpote cui utramque librum suum, et Evangelii et Actorum apostolorum (Act. 1, v. 9) dedicaverit; non quod illi soli eos scripserit, sed eo consilio, verisimile est, ut ejus nomine et auctoritate commendati, a multis legerentur, minusque invidiæ ac periculi subirent. Nam neque Apostolus Paulus, illis solis scripsit Epistolas suas, quibus inscripsit, sed omnibus.

VERS. 4. — UR. Hic finis Lucæ Evangelium scribenti propositus fuit.

COGNOSCAS, AGNOSCAS, RECOGNOSCAS. Attende, inquit Theophylactus, quod dicit, *ἀγνοῦσθε*, agnoscas, non *ἐγνοῦσθε*, cognoscas aut scias, hoc est, secundò majorem accipias scientiam. » Recognoscas tu alicui tecum, in scripto meo tantum in speculo. Verisimile est, Theophilum, in iis in quibus agebat partibus, nullum ante hoc Lucæ legisse aut vidisse Evangelium scriptum quo niti posset, nisi fortè pseudoapostolorum, quibus fides à probis Christianis non adhibebatur.

FORUM VERBORUM, id est, eorum rerum. Quod enim mox dicit *ἀπερὶ τούτων* versu primo, hic dicit *λέγουσθαι*, phrasi Hebræicâ, quali infra 2, v. 15: *Et videamus hoc verbum quod factum est.*

DE QUIBUS ERUDITUS ES, DE QUIBUS CATECHIZATUS ES, id est, que hæc vivâ voce doctus es, sive ante sive post Baptismum. Καταγγέλλω apud Paulum et Lucam significat, christianæ religionis elementa mysteriæ que vivâ voce docere, Gal. 6, v. 6, unde dicit *καταγγέλλωντες catechumeni* in primitivâ Ecclesiâ, candidati

VERS. 4. — UR. COGNOSCAS, id est, agnoscas seu recognoscas, scilicet tantum in speculo, **FORUM VERBORUM,** seu rerum, de quibus eruditus es, Græcè catechizatus, seu de quibus vivâ voce institutus es, **VERITATEM,** firmam scilicet certitudinem, ut Græca vox sonat. Non enim parvè utilitatis et voluptatis est res magna, quas vivâ voce didicerimus, etiam scripto historice et cum summâ fide à dignissimo auctore traditis, recognoscere, et ordine legere, cum volumus.

VERS. 5. — FUIT IN DIEBUS HERODIS, illius primi, qui filius Antipatri fuit, et ab industriâ, ac felicitate, rebusque gestis Magnus dictus est. REGIS JUDÆÆ, totius prout terram totam duodecim tribuum complectitur. Regnum istud acceperat à Romanis, invidiæque Judæis tenuit; quem tamen sub finem regni in legitimum regem susceperunt, circa quod tempus Joannes Baptistâ et Christus nati sunt. Huius Herodis filius Herodes etiam dictus tantum tetrarcha fuit, qui Joannem Baptistam occidit. SACERDOS QUIDAM NOMINE ZACHARIAS, non summus, qui præerat omnibus, quam-

baptismatis, quod ante Baptismum docerent vivâ præceptorum voce prima fidei christianæ principia. Opponit autem hic Lucæ τὸ κατὰ νόμον, ei quod præcedit *κατὰ τὴν γραμμάν* scribere.

VERITATEM, certitudinem, securitatem, soliditatem, non labascentem firmitatem, ut a verba verissima ac securissima, quæ antehæc vivâ voce doctus es, scripto tradita agnoscas æquè verè ac securè. Substantivum, *veritatem*, loco adjectivi est simul et adverbii. Non enim vult evangelista, rebus illis per se verissimis ac solidissimis (quas mox vocaverat plenissimæ perfectissimæque fidei res, quippe traditas ab iis qui ipsi viderant et ministri fuerant sermonis) certitudinis securitatisve aliquid scribendo addere; sed vult ut Theophilus verissimas illas ac solidissimas res, quas verbo sive sermone hæctenus cognoverat, jam scripto recognoscat, libro inscriptis legat, quas solo auditu didicerat; et quantum latius scriptas, et ad historie rationem ordine longè latèque expositas, verissimè tamen et securissimè scriptas, alienissimè ab omni lapsu mendaciæ erronee periculo, quale in aliorum quorundam libris id temporis suberat. Hæc igitur fuit Lucæ causa Evangelium litteris mandandi, ut Theophilus cæterique ejus temporis Christiani, qui res evangelicas ad id usque temporis ex præceptorum ore acceperant, tandem fideli scripto digestas eas legentes, tantquam in speculo sibi representatas agnoscerent, et agnoscentes, quod ait Euthymius, *vehementiâ sermonum fidei certitudine raperentur.* Non parùm enim utile et volupe est res magni momenti quas ex aliorum ore didiceris, tandem scripto traditis legere et recognoscere posse ubi voleris, et quidem securè, quantum latè historicè narratas, quæque à diligenti et fide digno auctore scriptas, qui nihil falsi incertivè admiscuerit. Nam præterquam quod memoria hæc ratione juvat ac renovat, accedit quedam sententiæ prioris confirmatio, et crescit animi voluntas, agnoscentis in litteris permanentibus, quæ prius cognoverat in solis verbis pereuntibus.

VERS. 5. — FUIT, VIXIT, MORUIT. Orditur historiam Christi Lucas à principio, ἀπὸ ἀρχῆς, sursum, alè, quod vis August., tract. 49 in Joan., et alii nonnulli hoc putaverint, sed unus de VICE ABIA, id est, de classe et familiâ sacerdotum illorum, quorum caput erat Abias. Nam cum filii Aaron sacerdotes in magnum olim excrevisset numerum, ita ut simul in templo servire non possent, ne inter fungendum sacerdotio esset confusio, divisit eos David in viginti quatuor classes, ordines seu familias, quæ per vias suas ministrarent in templo, factâ sortitione, quem nam esset classis prima, secunda, tertia, etc. Sors autem octava cecidit in Abiam. Hujus divisionis mentio fit 1 Paralip. 24, et apud Josephum, lib. 7 Antiquit., c. 11, ubi dicit unamquamque classem seu familiam ministrasse Deo per dies octo, à sabbato usque ad sabbatum, quod satis insinuat etiam 2 Paralip., c. 25, vers. 8. Zacharias igitur erat de familiâ seu classe eorum sacerdotum, quorum vias ministrandi erant octavo loco; nam divisionem illam durasse ad sua usque tempora, idem Josephus testis est. ET EXOR FILIUS DE FILIIS AARON; pari scilicet cum marito nobilitate, quia uterque erat de stirpe sacerdotali. Nam aliqui Hebræi

promiserat, supra v. 3, nimirum à parentibus præcursoris Christi.

IN DIEBUS, id est, tempore, phrasi Hebræâ.

HERODIS. Tempus annotavit, quo regnum Judaicum alienigenus Herodes occupabat, religione proselytus, natione Idumæus, genere plebeius et subjectus regi-bus, non tantum ob historie certitudinem, quantum ob rei cum tempestate contentum; tunc enim Christus juxta vaticinia expectandus erat, quando ablatum esset à Judæa et Israele sceptrum ac jus omne legum condendarum, Gen. 49, v. 10. Antipater Idumæus, vir pecuniosus, industrius, et factiosus, familiaris redditus Hircano, ultimo Judæorum ex Assamoneorum (quos nos Machabeos dicimus) regis regi, leni illi adeoque vœcordi; administrationibus ac legationibus publicis sub ipso Hircano feliciter obitis, ad tantam demum auctoritatem evehctus est, ut non tam rex Hircanus, quam ipse Antipater ejusque filii Phasaelus ac Herodes Israeli dominarentur; è quibus Herodes, audaciâ, calliditateque eò tandem profecti, ut magnorum omnium inferit gratiam, præsertim verò Romanorum, et regnum, prius quidem ab Antonio, deinde et ab Augusto, accedente senatus-consulo, impetrârit. Hæc Antiquitates Josephi. Ab Augusti igitur donatione regnavit Herodes annis triginta septem; anno autem regni ejus vicesimo nono inchoato (quod docet in Apparatu ad Annales ecclesiasticos Caesar Baronius, nobilis nostri temporis historiographus), natus est Jesus Christus, Davidis filius, paternum regnum restitutus; quod non à Judæa tantum, sed et præorsus ab Israele abstulerat iste, atque adeò abstulerat, ut et omnes regni generis et ipsos regni consiliarios, judices, ac leges aboleret.

REGIS, τὸ βασιλείας; illius qui rex fuit JUDÆÆ, totius duodecim Israelitarum tribuum terræ; sic enim nonnunquam accipitur Judæa in novo Testamento, quia eo tempore tota ea regio à Judæis habitabatur; omnes enim Judæi vocabantur, etiam si non omnino omnes essent è tribu Juda. Iste Herodes, Antipatri filius, dictus Herodes primus, senior, magnus, Ascalonita, tantquam Ascalone civitate Philistæorum natus, qui pueros interemit ut Christum perierum perderet, rex fuit universæ duodecim Israelitarum tribuum terræ: filius ei homonymus, Herodes Antipas vocatus, qui Christi præcursorem sustulit, Christoque illucit, fuit tetrarcha Galilææ et Perææ (Luc. 5, v. 1) nepos ejus ex filio Aristobolo, eodem nomine, Herodes Agrippa cognominatus, qui Jacobum Joannis apostoli fratrem occidit, et Petrum in vincula coniecit, diviniæque ultioni à veribus consumptus est, rex Traconitidis, Iturææ, et Abilina; primum (Joseph., lib. 18 Antiquit., cap. 8), deinde etiam Galilææ ac Perææ (cap. 9); tandem Judææ quoque ad Samaritiam, Claudio imperatore adjiciente, quod olim ad ejus avi Herodis regnum pertinuisset, lib. 19, cap. 4. Primi igitur illius Herodis magni, regis Judææ, filiusque

Zacharie de quavis tribu uxorem ducere, etsi de tribu Levi non cogebatur ducere filiam sacerdotis. Unde Ambr.: Non solum à parentibus, sed etiam à

jam senis, temporibus natus est Christus. *Mementi autem regis Judæorum, ait Titus, quia ea litteris mandata, quæ apud Judæos contigerant.*

SACERDOS UNUS QUIDAM, non summus, tametsi ea sit veterum quorundam sententia, nominatim Ambrosii. Summus enim præerat omnibus, hic verò erat de vice Abia, et quidem sorte cum collegis vicis suæ jactâ, certum templi ministerium obibat, quod mox patebit.

ZACHARIAS, filius Barachia; cujus mentio est Matth. 23, v. 34; ea est enim vero simillima sententia. Zachariam autem interpretis memorem Dominum vel Domini.

DE VICE ABIA, de vice illius classis sacerdotalis, cujus princeps Davidis tempore fuerat Abias. Syrus, ex ministerio domus Abia. David suo tempore considerans, numerum sacerdotum, nepotum, inquam, Aaronis, in immensum excrevisse, ita ut simul omnes eodem tempore sacerdotii munere fungi haud possent; ad evitandam in templi ministerio dissensionem, confusionem ac turbam, simul cavere volens ne paucis totum munus ad se trahentibus, major pars domi otiosa sederet; partitus est eos in viginti quatuor familias, ordines, seu classes, sub 24 principibus; qui et ipsi principes sacerdotum vocantur, consti tuens ut familie illæ per vias servarent in templo, et vicissim sibi mutuo in functiones sacerdotales succederent, idque hebdomadatim (verisimile est) à sabbato uno ad aliud usque, quod non obscure intelligendum dat secundus Paralipomenon libri, capitulis 25 versu 8; et clarè Josephus docet septimi Antiquitatum capite 11, ubi ait de Davide loquens: *Sacerdotum viginti quatuor cognationes invenit, instituitque ut unaquæque cognatio ministraret Deo per dies octo, à sabbato usque ad sabbatum.* Hæc Josephus. Porro ut et inter familias seu cognationes hias certus ordo esset, jussit David sortem mitti, cujus familie vires forent prima, cujus secundæ, etc., ita ut ea familia foret prima, cujus sors exiret prima, ea secunda cujus secunda, deincepsque usque ad vigesimam quartam; verba sunt Josephi. Cecidit autem sors prima in Jojarib, secunda in Jedaï, octava in Abiam, ita ut vires ministrandi coram Domino in officio sacerdotali octavo loco, essent Abia; et eorum quorum ipse caput seu princeps fuerat ordinatus. Hæc manifesta sunt ex primi Paralip. c. 24, quibus addit Josephus hoc in loco dicit: *Quæ quidem divisio durat usque in hodiernum diem.* Illic Zacharias igitur erat de familiâ seu ordine eorum sacerdotum, quorum octavo loco erant vires ministrandi in templo, quibus tempore Davidis præfuerat Abias. Quocirca Theophylactus: *Ostendit, inquit, quod ex ordine et hebdomadâ Abia fuerit, cui Titus et Euthymius adstantulatur, vicem interpretantes hebdomadarum ministerium.* Non enim erat necessarîo Zacharias ex stirpe Abia, sed tamen ex stirpe vel Abiæ, vel alterius ex eis qui sub Abiâ

majoribus sancti Joannis nobilitas propagatur, non seculari potestate sublimis, sed religionis successione venerabilis.

VERS. 7. — ET, pro, *sed*, cetera beati erant, sed orbi, quod probro vertebant homines, et tristitia ipsis causa erat. Habebatur eo tempore quaedam Dei maledictio, nullos ex conjugio referre liberos; quamvis non infrequens conjugibus justis, singulari ferè Dei consilio, quod Scriptura passim testatur.

FILIUS, *τίος*, proles.

NON ERAT, nec erat habendi spes, *ed quòd*, etc.

STERILIS, naturà. Fuerat etiam in flore ætatis sterilis.

PROCESSISSENT. Græcè, *προεβή*.

IN DIEBUS SUIS, ætate. Duplex causa orbitalis, una quòd uxor naturà esset infocunda, altera quòd tempore acciderunt quæ proximè narrantur, maritus et uxor probe essent ætatis, excessissimè dies seu ætatem quibus conseruerant homines generare: quemadmodum Abraham et Sara, Genes. 18, v. 11. Quæ due cause faciunt ad commendandam eam quæ sequitur generationem præcursoris Christi, quòd non tam ex hominibus genitus, quàm ex celo à Deo datus fuerit.

VERS. 8. — FACTUM EST AUTEM. Hæc orationis forma frequens est apud Lucam, pro *accidit*, sumpta ex Hebræa *cahi*.

CUM SACERDOTIO FUNGERETUR, scilicet Zacharias, quod manuscripta nostra addunt, alii verò libri omittunt; hoc est, cum oporteret eum fungi, obire sacerdotalia munia; nimirum, cum vias in oratione recurrentes, ad sacrorum administrationem vocasset classem Abiæ.

ANTE DEUM, coram Deo, in templo Dei.

VERS. 9. — SACERDOTII, functionis sacerdotalis, est enim nomen ab eo verbo quod versus superiore inerpres rectè veritè sacerdotio fungi.

SORTE EXIIT, sorte accidit, sorte ipsi obvenit. Quiam conjunct legendum esse, *sors*, primo casu. Interpres respexisse videtur ad vulgarem illum sortium morem, quo ex urnis extrahuntur. Græcè est, *sortitus est*, sorte consecutus est hoc munus. Syrus nihil aliud habet quàm *metohi* obvenit ei.

VERS. 7. — ET NON ERAT ILLIS FILIUS, EO QUÒD ESSET ELISABETH STERILIS; naturà scilicet etiam tum, cum esset in flore ætatis; ET AMBO PROCESSISSENT IN DIEBUS SUIS, id est, senes essent. Duplex ergo tangitur causa orbitalis, naturalis infecunditas uxoris, et utriusque senectus. Nam si in summam ducti amborum conjunguntur anni centenarium numerum excesserint, coniugum non posse filios procreare, etiamsi mulier non sit sterilis, ut notat August., lib. 3 contra Julianum, c. 11.

VERS. 8. — FACTUM EST AUTEM CUM SACERDOTIO FUNGERETUR, munis scilicet sacerdotalibus, IN ORDINE VICIS SÆC. id est, in illa septimana, quæ recurrentibus in oratione vicibus, juxta constitutionem Davidis, classis in Abiæ vocabatur ad ministrandum. ANTE DEUM, id est, in templo Dei, ubi Deus habitare censebatur in Sancto sacramento.

VERS. 9. — SECUNDUM ORDINEM SACERDOTII, id est, prout moris erat inter sacerdotes, SORTE EXIIT, UT INCENSUM PONERET, id est, sorte obtingit ei hoc munus. Itaque consuetudo illa non refertur ad illas vias, de quibus vers. 8, seu ad sortitionem illam, quam olim

UT INCENSUM PONERET, etc., thymiama incenderet, suffilimentum faceret; Syrus, *ut componeret suaves odores*. Duplex erat eo tempore sacerdotum consuetudo, una ex convento seu pacto, ut quemadmodum olim Davidis tempore sortiti fuerant quis esset ordo classium sacerdotalium in ministrando, illa nunc illi qui ejusdem erant classis, cum vicis ipsorum esset ut ministrarent, inter se facerent sortem, quis quod ministerium ex variis sacerdotum officiis obiret, quis incensum adoleret, quis holocaustum offerret, quis pacifica, quis manè, quis vesperi, quis hoc, quis illo hebdomadæ suæ die, etc. Altera consuetudo ipsa lege præscripta erat, ut quotidie manè et vesperi cum lucernæ apparerentur, sacerdotum aliquis (nec enim erat illud solius summi Pontificis), primis ex altari holocaustorum acceptis, incenderet et offerret thymiama seu incensum, Exod. 30, v. 7, 8. Erat enim peculiare ad hanc rem Dei jussu extractum altare, Exod. 30, v. 1; in quo certi generis thymiama, quod est, incensum seu suffilimentum, descriptum ejusdem capituli versu 34, offerretur nec posset aliud quid offerri, ibidem v. 9; quippe distincto ab altari holocaustorum. Quod ergo dicit evangelista *secundum consuetudinem sacerdotii*, id et avtem refertur, et ad incensum oblationem; cum enim consuetudo exigeret ut et incensum adoleretur, et sorte designaretur quis et sacerdotibus id esset facturus, accidit hoc tempore, ut sorte jubente (rectè haud dubiè à Dei providentià) id esset Zachariæ, adeoque ut offerret ille incensum.

INGRESSUS IN TEMPLE DOMINI. Templum hic intelligitur interior, quod solem tecto cooperatum erat, continebatque sanctum et Sanctum sanctorum. In atrii sacerdotum medio situm erat altare holocaustorum: ipsum verò atrium Occidentem versus terminabatur templo interiori ejusque vestibulo, id est, ex ipso per vestibulum ingressus erat in templum interiori continens sanctum et Sanctum sanctorum. Altare holocaustorum sub dio erat, situm autem vestibulum templi interioris: altare verò thymiatis erat in priori parte templi interioris, in sancto, inquam, collocautum aut velum quò dirimebantur sanctum et Sanctum

David fecerat, vias distribuendo, ut putavit Beda; sed ad illam, quæ sacerdotis unitis vias sorte designabat, quis quod ministerium obiret, itaque ad oblationem incensum seu thymiatis, quod unus sacerdotum quotidie manè et vesperi in altari thymiatis ex lege offerre cogebatur. Ergo sorte obtingit ut hoc faceret Zacharias. INGRESSUS IN TEMPLE DOMINI, id est, illam templi partem, in qua erat altare thymiatis. Hoc autem stabat in parte anteriori, quæ vocabatur Sanctum, seu sanctuarium, quod velo dirimebatur à Sancto sacramento, ubi tempore Salomonis arca collocata erat. Itaque nullo modo hinc colligitur, Zachariam fuisse summum sacerdotem, ut multi veteres putaverunt; tum quia dignitatem illam non tenuisset evangelista; tum quia incensum in altari thymiatis offerre quibuslibet sacerdotibus licebat, ut patet Exod. 30, v. 19 et 20. Nec summus sacerdos juxta ordinem vicis per septimanam ministrabat; nec habitare solebant in montanis Judææ, sed Jerusalem; denique quia nulla apud Josephum Zachariæ istius tanquam summi sacerdotis fit mentio.

sanctorum; ex opposito aræ, quemadmodum intelligere licet ex illo Exodi loco, cap. 30, v. 6. In quam templi partem, non solum summus Pontifex, sed quisvis sacerdos ingredi, et thymiama adolere, aliquo opportuno tempore facere poterat; tametsi Zacharias solus jam in sancto fuisse videatur.

VERS. 10. — POPULI, presentis. Ita paratum erat publicum testimonium consequenti visioni.

ERAT ORANS, orabat, preces suas sacerdotis sacrificio jungebat, ut quod pro totius populi salute offerrebat, Deus ratum habere dignaretur.

FORIS, extra templum interiori, quò non erat fas eos introire; loco sibi proprio, in atrio, inquam, quò dicebatur atrium Israelis, eratque proximum ab atrio sacerdotum. Hoc æteraque atria sub dio erant, nisi quòd porticus haberent à lateribus.

HORA INCENSI seu thymiatis, quod est Græcè, id est, interea dum incensum seu suffilimentum intus à sacerdote offerretur.

VERS. 11. — APPARET, visus est, subito prætereque expectationem apparuit. Non hominum more ingressus est, sed repente se conspicuum exhibuit. « Benè apparuisse dicitur ei, ait Ambrosius, qui eum repente conspexit. Nam qui ante non presentitur, sed repente videtur aspectu, apparere memoratur. » Apparuit autem, humanà formà, haud dubium.

ILLI, Zachariæ, quod addit Syrus, incensum offerenti, ut qui tunc cum sacris operaretur, apertissimus esset ad excipiendam cœlestem legationem, existens nimirum animo, vacuo quidam humanarum rerum curis, collecto autem in Deum.

ANGELUS DOMINI, ita ut angelum Domini esse cognosceret.

A DEXTRIS, quia prospera et bona nuntiaturus venerat, inquit Euthymius; quia divine insigne misericordie deferrebat, ait Ambrosius.

ALTARIS, ut ostenderet se missum à Deo, cui Zacharias eo in altari sacrificabat.

VERS. 10. — ET OMNIS MULTITUDO POPULI ERAT ORANS, preces suas sacerdotis sacrificio jungendo FORIS, in atrio scilicet Israelis, quod erat proximum atrio sacerdotum, et utrumque extra septa templi. HORA INCENSI; hoc enim manè et vesperi statà horà offerrebat, sicut et juxta sacrificium, quò populus magno numero confluxerat.

VERS. 11. — APPARET AUTEM ILLI, Quo verbo Ambrosius significari vult, repentim fuisse conspectum; quod maximo verum est in illis rebus, quarum naturæ est non videri, voluntatis autem videri; ejusmodi est natura Dei et angelorum. ANGELUS DOMINI STANS A DEXTRIS, tanquam minister læta nuntiaturus, utpote qui divina insigne misericordie deferrebat, inquit idem, ALTARIS, incensum. Ex quo etiam colligitur, Zachariam hoc loco non fuisse functum officio summi sacerdotis in Sancto sacramento. Benè autem angelus et in templo, et juxta altare, et à dextris apparet, quia et veri sacerdotis adventum, et mysterium sacrificii universalis, cœlestis doni gaudium annuntiabat.

VERS. 12. — ET ZACHARIAS TERRATUS EST VIDENS; quia, ut Ambrosius ait, alienamur ab affecto nostro, quando perstringimur alicujus superioris potestatis occursum, sicut hoc notat de se Daniel, cap. 10, tit. 8: ET TIMOR IRACIT SUPER EUM. Quo significatur fuisse

INCENSI, thymiatis, quod est Græcè. Ut sufflitis ab arà per aerem sursum, cœlum versus, ferebatur ita pii sacerdotis oratio, ad Deum usque penetrabat, angelo in ejus rei testimonium è collis, sive è proximo Sancto sanctorum unde responsa dare Deus consueverat missio.

VERS. 12. — VIDENS, eo viso.

IRACIT, incidit, magno timore correptus est. Notatur vehementis et tantus timor, quantum hominem quodammodo exanimet; qualis ille quo se Daniel affectum fuisse viso angelo scribit, cap. 10, v. 8: « Et non remansit in me fortitudo, sed et species mea immutata est in me, et emarui, nec habui quidquam virium. » Non quòd formidabile quiddam præ se ferret angelus, sed quia homo carum virium non est, ait Titus, ut ejusmodi peregrinum inusitatumque visum, citra commotionem ferre valeat. Per turbamur, inquit Ambrosius, et à nostro alienamur affectu, quodam perstringimur alicujus superioris potestatis occursum. Ea est humane nature infirmitas.

VERS. 13. — NE TIMEAS. Sicut humane fragilitatis est, ait venerabilis Beda, spiritualis creature visio et turbati: ita angelicæ benignitatis est, parentes de aspectu suo mortales mox blandiendo solari. Atque hoc discrimen esse inter bonum angelum et malum, annotant veteres tractatores plerique omnes, Græci et Latini, quòd bonus angelus, timorem quem primo sui aspectu affert, mox adimat, malus potius augeat. « Contra, addit Beda, demoniacæ est ferocitatis, quos cui presentia territis senserit, ampliori semper horrore concutere. » Non sine aliquo sui timore vult apparere bonus angelus, ne vilipendatur, quin potius ut exceptus, qualis angelo Domini debetur, reverentià, auscultetur et fidem impetret; sed timorem illum mox expellit aut temperat, ut serenè mente minime turbato animo audiat et intelligatur. « Abiecit animi illius timorem, inquit Euthymius, ut sine turbatione audiret et animum adverteret ipsius sermonibus. »

vehementem, fortassis ex illà Judæorum opinione natum, quæ vulgò putabatur, se etiam angelo conspecto morituros, ut patet Judic. 6, vers. 22, 25 et 24; et Judic. 15, vers. 22, quamquam Athanas. in Vita S. Antonii notet quòd metus non tantum ex mali apprehensione, quantum ex magnarum rerum sapè incutitur aspectu.

VERS. 13. — ATT AUTEM ANGELUS: NE TIMEAS, ZACHARIA, Notarunt enim veteres, Athanas., Hieron. in cap. 28 Matth., et Beda, angelicæ benignitatis esse turbato aspectu suo blandiendo solari; contra verò demoniacæ esse ferocitatis, eos, quos sui presentia territis esse senserint, ampliore horrore concutere. QUONIAM EXAUDITA EST DEPRECATIO TUA; quam pro filio obtinendo fudisti, inquit Maldonatus. Sed quid petierit, testatur illa celebris gratiarum actio, de qua infra, et desperatio ejus de filio accipiendo, que patet v. 18. Itaque verisimilis est, deprecationem ejus fuisse, sicuti dicebat sacerdotem, pro populi salute fuscum, ut notat August., lib. 2. Quæst. evangelicarum, quæst. 1, et omnes penè veteres consentiant. Nimirum oraverat, ut ad salutem populi Messiam expectatum Deus mittere dignaretur, quam fuisse quotidianam veteris Ecclesiæ orationem, maximeque sacerdotum ex instituto sacris operantium, notat Euthy-

NE TIMEAS. Non est quod timeas ob presentiam et aspectum mei.

ZACHARIA. Proprio eum nomine compellat, tanquam notum et familiarem, quo facilis timorem discensit et benevolentiam conciliet.

QUONIAM, quia nihil mali nuntii aut omnis tibi affero, imò vero bonum letumque nuntium, quod nepe *exaudita* est ad Deo *deprecatio*, oratio tua. Ad hoc missus sum tibi apparere, ut certiorum te faciam orationis, quam cum incensi oblatione fudisti, exaudite. Sicut thymiama quod incendisti, in aërem est elevatum, ita oratio tua ascendit in cælum in conspectum Dei, Deoque accepta et grata fuit, magis quam odor thymiatis. Oratio ejus fuerat pro salute populi, quod veteres omnes docent; inter Latinos, Ambrosius, Augustinus, lib. 2. Quæstionum evangelicarum, cap. 1, Beda; inter Græcos, Chrysostomus, Homilia de Nativitate Joannis Baptistæ, Theophylactus, Tius, Euthymius. Oraverat nimirum ut dignaretur Deus, Messiam diu promissum et expectatum tandem mittere ad populi salutem; quæ erat quotidiana Synagoga se Ecclesia illius temporis oratio, et nominatim sacerdotum (Euthymio auctore) ex præscripto legis sacris operantium, quale erat quotidianum hoc sacrificium thymiatis. Quod ergo ait angelus: *Exaudita est deprecatio tua*, tantumdem est ac si diceret: Veniet brevi Messias Salvator populi, quem desideras.

Er, pro itaque. *Redemptionis ordinem pandit*, ait Beda, id est, adventus Messie, quo ordine, quâ ratione is accidit, videlicet quod ipse Zacharias fuit augendus sit filio, qui futurus sit proximus præcursor apparitorque Messie. Hic spectant, conclusio verborum angeli, et celebris gratiarum actio Zacharie. Quidam explicant et per *nam*, tanquam pro sobole orasset senex; quod multis modis est dissimile vero, quanquam detur intelligendum Zacharie, non negatum fuisse, sed ut congruo daretur tempore dilatatum, quod olim pro filio frequenter oraverat. Similiter quod intelligit schola Chrysostomi, dari hic signum exaudite orationis; verum est quidem, quod puerperium uxoris senis et sterilis, fuerit Zacharie certissimum signum instantis adventus Messie, sed non hoc præcipue vult angelus hic, cujus mens est aperire rationem, quâ Messias brevi venturus sit manifestandus.

ELISABETH, illa sterilis, et ut deplorata sterilitatis mulier, inter infelices matronas numerata.

PARIET, gignet.

TIBI, ut patri, id est, tu gignes ex eâ. Dei juramentum conjunctum cum Dei memorâ, peperit nobis Dei gratiam, infra v. 72 et 75.

minus. Unde non subjungit, *quia uxor tua*, etc., ut ratio esse posset orationis pro filio obtinendo fuisse, sed *ET UXOR TUA*; q. d.: Itaque uxor tua quamvis sterilis pariet filium. Pandit enim ordinem et modum, quo Messias adventus futurus esset. ET VOCABIS NOMEN EJUS JOANTEM. Quod nomen à gratiâ deductum est, quæ dicit, *gratiosum*, quia per gratiam parentibus datus gratiâ plenus, et gratie per Messiam dante

ET VOCABIS NOMEN EJUS, cujus nomen vocabis. Non tam prædictio est, quam præceptio. Nomen ante nativitatem à Deo impositum semper argumentum præstantiæ fuit, quod omnes notant; et semper facte admirabiles, quibus rarus iste obtigit favor, *Salomon*, 1 Paral. 22, v. 9; *Cyrus*, Isai. 45, v. 5, 4; *Joannes Baptista*, Luc. 1, v. 15. Hic verò omnibus præditus, quippe Dei Filius. Probat igitur angelus cœlestis conceptum, cui cœlestis nomen imponitur. Nec aliunde imponendum fuit: nam præter Deum Patrem, nullus Christi dignitatem perfecte noverat, nullique ea erat in Christum auctoritas.

JOANTEM. Syrus *Jouhanon*. Gratiosum interpretaris; *heh* Hebræis et Syris gratiam, favorem ac misericordiam significat, estque ordinis duplicantium posteriorem litteram, deductum à verbo *hanan*, quod est, gratiosum esse, gratiâ afficere, misereri, largiri. Nomen datur à gratiâ, et certè gratiâ Dei, quamquam id non exprimitur (falluntur enim qui putant primam syllabam *ion* aut *io*, extractam esse ex nomine tetragrammato, quæ solummodò formativa est nominis proprii) quod Dei gratiâ, non vi naturæ nasciturus, Dei gratiâ tam in matris utero quam totâ reliquâ vitâ, affatim esset cumulandus, ad eoque gratiæ per Messiam humano generi à Deo adventuræ futurus proximus præco. Non tantum enim gratiâ quâ privatim dignatus est illum Deus, hoc nomine commendatur, verum ea etiam quam ipseus legatio allatura erat omnibus. Sæpè Deus his quos ad res magnas delegerat, nomina imposuit iis rebus responsentia. Hic igitur futurus instantis Dei erga homines misericordie ac gratiæ nuntius, inde nomen accipit: ut certè non poterat non esse mirificè gratiosus, summæ gratiæ nuntius. Ab eadem radice deductum est nomen femine proprium *Hanna*, quamvis Latine absque aspiratione scribatur *Anna*.

VERS. 14. — ET ERIT ille filius tuus GAUDIUM, materia gaudii, et quidem tantum, quantum etiam foras erumpat è corde tuo; id enim est EXULTATIO. In primis quod olim desideratum conjugii fructum, cœlesti miraculo, præter spem et naturæ ordinem, sis consecutus: præcipue verò quia intelliges, filium hunc tuum fore Prophetam Altissimi, qui præbit ante faciem Messie ad paradum ei viam, etc., infra v. 76.

Er. Nec tu solus, sed multi etiam alii, non cognati solum ac vicini, verum et extranei.

IN NATIVITATE, ob natiuitatem ejus GAUDEBUNT; non erit domesticum gaudium, quod se privati ædibus continet, sed extraneis etiam commune, qui publice bono natum, non vanis argumentis persuasi, augurabuntur; natum, inquam, esse prophetam, cu-

præco futurum erat. Notat autem Ambr. hoc habere merita orationis pro filio obtinendo fuisse; nam in sacris litteris mutatio veteris nominis, vel novi anticipata impositio, semper aliquod mysterium continet, ut patet in nomine *Abraham*, *Isaac*, *Israel*, *Jesu*, et aliis.

VERS. 14. — ET ERIT, scilicet ille filius, GAUDIUM TIBI, id est, materia gaudii non vulgaris, sed tanti,

jus ministerio adducendi sint in spem salutis. Itaque publica populi læticia, cum privatâ domus tuæ gratulatione, copulabitur.

ERIT ENIM; datur ratio quare natiuitas hujus filii futura sit patri multique aliis gaudium, quia videlicet cognoscent eum fore magnum, qualis reverâ erit; simul etiam declaratur, quo modo eo ministro continet populo salus per Messiam.

MAGNUS, præstans, eximius; adeoque nec major eo inter natos mulierum. Quâ sententiâ, non æquari tantum Joannes cæteris ante prophetis, sed et præferri intelligendus est; declarat enim Salvator quod prius dixerat, *et plus quam prophetam*. Major ergo propheta Joanne non surrexit, prophetandi imprimis docendiue munere. Nam ministerio prophetandi de Christo, omnium prophetarum maximus Joannes censendus est, qui presentem esse asseruit, quem alii sperandum confirmaverant, *cuique soli licuit*, ut Hilarius ait, *et prophetare Christum et videre*. Magnitudo ergo ad prophetandi docendiue munus imprimis referretur: huic autem cum cætera responderent, privilegia donaque quibus divinitus auctus est, et vitæ quam duxit insignia, intelligendus est absolute omnibus ante se prophetis, ac aliis omnibus proinde sanctis magnisque veteris Testamenti viris, tam vitæ sanctitatis quam sublimitatis doctrine, esse præcelsus. Tam præclaro autem elocio ornatur, ut attentius observent Judæi quam ille attulerat legationem, scientique, fieri nequaquam posse ut modò ab eâ variet.

CORAM DOMINO, in conspectu Domini; Dei scilicet seu Christi. Hæc phrasi, hic, non tam significatur veritas soliditasque magnitudinis, opposita inani speciei, ut supra, v. 6, veritas justitiæ opposita hypoërisi; quam singularitas magnitudinis, quod Dominus eum faciet magnum, quod Dominus pretioso et unico sibi charo ad magna utetur, quod per eum geret magna negotia, ad quæ feliciter gerenda magnis etiam eum augebit donis. Hujusmodi phrasi dicitur esse magnus coram rege, quem rex ita cumulat opibus atque honoribus, ut ad magna gerenda eo utatur. *Erit igitur magnus* in ministerio et negotio Domini, magnus officio à Domino delegando, simul et donis gratiæ, officio congruis.

ET VINUM. Explicat quibus rebus futurus sit magnus, isque potissimum quatuor; quarum duæ tangunt salutem populi, duæ propriam ipsius, quibus tamen ad salutem populi procurandam reddatur aprior. Prior quæ propriam ipsius salutem utilitatemque tangit, est, singularis temperantiæ donum, quâ a vino et sicca abstinebit.

ut è corde erumpat, quod vocatur *exultatio*, quia scilicet sterilitatis et senectutis filius, quia virtute magnus, quia propheta Altissimi, quia præcursor Messie. ET MULTI IN NATIVITATE EJUS GAUDEBUNT? Non domesticum tantum tibi ac tuis, sed toti populo erit gaudium, quia ex signis mirabilibus persuasi erunt, eum ad populi salutem esse datum, sicut hoc patet v. 58 et 66.

VERS. 15. — ERIT ENIM MAGNUS VIRTUTE ET OFFICIO

SICERAM. Græcè est *σίκερα*, qui est accusativus, à nominativo, vel masculino *σίκερα*, vel neutro *σίκερα*. Vox est Hebraica, quæ ad illum modum Hebraicè, ad hunc Syriacè et Chaldaicè terminatur; *סִיכָרָא*, *סִיכָרָא*, significans potum omnem qui possit inebriare, deducta à radice Hebraicâ *sacar*, quæ est inebriare et ebrium esse; id omnes notant.

NON BIBET, toto vitæ suæ tempore. Sacerdotes quamdiu agunt in tabernaculo Domini, jubentur abstinere à vino et omni potu qui possit sobrietatem adimere, Levit. 10, v. 9. Nazaræi similiter, quamdiu durant dies quibus ex voto Domino consecrantur, Num. 6, v. 3. His omnibus major Joannes, tanquam perpetuus Nazaræus, Domino æternum consecratus, et continuè ministrans sacerdos, quamdiu vivet rejiciet potum omnem qui possit ebrietatem inducere, contentus modico aquæ. Porrò sub potu angelus intelligit et cibum, cibum ejus fore non delicatum, non exquisitum, qui carnis lasciviam excitet aut fevat, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficilius est à potu abstinere quam à cibo, ita magna res est et virtus singularis, *sobrietas*, dicta, quâ ita quis utitur potu inebriare valente, sed contra qui domet, vitem eumque parcissimè sumptum. Hæc itaque imprimis parte, prædicitur Joannes fore magnus, quod futurus sit temperantissimus cibi et potus, ac nominatim potus inebriantis. Ut enim difficili